

Från etik till ekonomi?

- En analys av förändringar i svensk klimatpolicy 1990-2008

Författare: Maria Söderberg

Göteborgs Universitetet, Institutionen för globala studier

Examensarbete för kandidatexamen i Globala studier

Vårterminen 2014

Handledare: Per Knutsson

Abstract

This study analyzes how the Swedish climate policy has changed during the years 1990-2008. This is done through a comparative analysis of three climate bills that were developed during this period. With a constructivist approach, and theories about discursive indicators and discursive fields, discursive changes in the bills' content are identified. The results show that changes have occurred in how the problem is described, how the issue is framed, which problem solutions that are advocated, which legitimizing arguments and key concepts that are used and the extent of the knowledge that the bills are based upon. The conclusions drawn from the results describe a discursive change between the bills in the form of a shift from a discourse that in a greater extent advocates active policy responses, based on ethical arguments about fairness towards other countries and caution towards the environment, to a discourse that more often favor market actions based on arguments about the economic viability of Sweden.

Innehållsförteckning

1 Inledning	5
1.1 Klimatförändringar och klimatpolitik	5
1.1.1 Kunskapen om klimatförändringarna	5
1.1.2 Internationell klimatpolitik	6
1.1.3 EU:s klimatpolitik	7
1.1.4 Svensk klimatpolitik	7
1.2 Syfte	9
1.3 Frågeställningar	9
1.4 Avgränsningar	10
2. Teori	11
2.1 Konstruktivism och diskurser	11
2.1.1 Konstruktivism	11
2.1.2 Diskursteori	11
2.2 Diskurser om svensk klimatpolitik	12
2.2.1 Den industriella fatalismen	13
2.2.2 Den ekologiska omprövningen	14
2.2.3 Systemkritiken	15
2.2.4 Klimatskepticismen	15
2.2 Diskursiva indikatorer och diskursiva fält	16
2.2.1 Diskursiva indikatorer	16
2.2.2 Diskursiva fält	17
2.2.3 Kopplingen mellan diskursiva indikatorer och diskursiva fält	18
3. Metod	19
3.1 En kvalitativ innehållsanalys av policydokument	19
3.1.1 En innehållsanalys utifrån diskursiva kategorier	19
3.1.2 Tillvägagångssätt och upplägg	21
3.1.3 Svårigheter och avvägningar	21

4.Resultat/analys	23
4.1 Problemdefinitioner	23
4.1.1 Problemdefinitioner inom det vetenskapliga fältet	23
4.2 Kontextuell inramning av problemet	24
4.2.1 Kontextuell inramning av problemet inom det politiska/juridiska fältet	24
4.2.2 Kontextuell inramning av problemet inom det etiska fältet	25
4.3 Problemlösningar	25
4.3.1 Problemlösningar inom det politiska/juridiska fältet	26
4.3.2 Problemlösningar inom det ekonomiska fältet	27
4.3.3 Problemlösningar inom det ekonomiska och tekniska fältet	29
4.3.4 Problemlösningar inom fältet för vardagsförståelse	29
4.4 Legitimerande argument och nyckelbegrepp	30
4.4.1 Legitimerande argument och nyckelbegrepp inom det etiska fältet	31
4.4.2 Legitimerande argument och nyckelbegrepp inom det ekonomiska fältet	31
4.4.3 Legitimerande argument och nyckelbegrepp inom det ekonomiska, tekniska och etiska fältet	32
4.5 Kunskapsbas	32
4.5.1 Kunskapsbas inom det vetenskapliga fältet	32
5. Summering, diskussion och slutsatser	34
5.1 Summering och diskussion av resultatet	34
5.1.1 Problemdefinitioner	34
5.1.2 Kontextuella inramning av problemet	34
5.1.3 Problemlösningar	35
5.1.4 Legitimerande argument och nyckelbegrepp	37
5.1.5 Kunskapsbasen	38
5.2. Diskussion och slutsatser	38
5.3 Avslutande anmärkningar för vidare forskning	40
6. Litteraturlista	41

1. Inledning

Klimatförändringarna beskrivs ofta som den största politiska utmaningen världen just nu står inför. Vår oförmåga att bemöta problemet medför stora risker för global livsmedelsförsörjning, för global ekonomisk utveckling och för framtiden för hela det mänskliga samhället (IPCC 2014). Den vetenskapliga kunskapen kring klimatförändringarnas orsaker och effekter har kunnat fastställas med allt mer säkerhet. Ändå har de försök som gjorts för att komma fram till bindande överenskommelser på global nivå gång på gång misslyckats. Olika länders politiska ställningstaganden kring ansvar och lämpliga åtgärder har inte kunnat förenas och utsläppen globalt fortsätter att öka i stadig takt (UNFCCC d). Sverige har ibland framhållits som ett föregångsland som legat i framkant i sitt klimatarbete genom åtgärder för minskade utsläpp. Naturvårdsverket beskriver att trenden sedan 1990 är att utsläppen av växthusgaser minskar i Sverige. Samtidigt har utsläppen i andra länder till följd av svensk konsumtion ökat och dessa är nästan dubbelt så stora som utsläppen i Sverige (Naturvårdsverket 2014 d). Hur kommer då den globala utvecklingen för att hantera klimatfrågan fortskrida och vad är Sveriges roll i detta? Om Sverige har ansetts vara ett föregångsland skulle förändringar i Sveriges klimatpolitiska ställningstaganden kunna säga något om i vilken riktning utvecklingen kan tänkas vara på väg. För att identifiera sådana eventuella förändringar kommer denna studie analysera de klimatpolitiska propositioner som antagits i Sverige under den tid som klimatet har varit en aktuell fråga för politiken.

1.1 Klimatförändringar och klimatpolitik

1.1.1 Kunskapen om klimatförändringarna

Grunden för klimatpolitiken är den klimatforskning som utvärderats och sammanställts av FN:s klimatpanel IPCC sedan 1988 (Uggla & Elander 2009). IPCC granskar och utvärderar, med regelbundna intervall, den senaste naturvetenskapliga, tekniska och socioekonomiska forskning som är relevant för förståelsen av klimatförändringarna (UNFCCC 2014 a). IPCC:s första rapport var ett underlag för FN:s klimatkonvention, som sedan dess har haft stor inverkan på politiken på området (Uggla & Elander 2009).

Den grundläggande och väletablerade vetenskapen kring klimatförändringar är enligt IPCC att koncentrationen av växthusgaser i jordens atmosfär är direkt kopplad till den genomsnittliga globala temperaturen på jorden. Koncentrationen av växthusgaser i atmosfären och den globala temperaturen har ökat stadigt sedan tiden för den industriella revolutionen. Den vanligast

förekommande växthusgasen, koldioxid, är produkten av förbränning av fossila bränslen. Ett och ett halvt århundrade av industrialisering, inklusive kalhuggning av skogar och förändrade odlingsmetoder har, tillsammans med en ökad befolkning, växande ekonomier och ökade levnadsstandarder, ökat utsläppen och den sammanlagda nivån av växthusgaser i atmosfären. IPCC beskriver också att givet nuvarande koncentrationer och pågående utsläpp av växthusgaser är det troligt att ökningen av den globala medeltemperaturen i slutet av detta århundrade kommer överstiga 1,5 grader jämfört med åren 1850-1900. Världshaven kommer att värmas upp och issmältningen kommer att fortsätta. Den genomsnittliga höjningen av havsnivån beräknas i så fall bli 24-30 cm till år 2065 och 40-63 cm till år 2100. Dessutom kommer klimatförändringarnas effekter att bestå under många århundraden även om utsläppen stoppas (UNFCCC d).

I mars 2014 presenterade IPCC den hittills mest omfattande analysen av kunskapen om klimatförändringarnas effekter och anpassning till dessa. Rapporten konstaterar att de pågående klimatförändringarna innebär betydande risker för bland annat global livsmedelsförsörjning och för ekonomisk utveckling. IPCC betonar att världens länder måste bromsa utsläppen och anpassa samhället för att minska sårbarheten för klimatförändringarna (IPCC 2014).

1.1.2 Internationell klimatpolitik

Den internationella nivån för klimatpolitiken utgörs av FN:s klimatkonvention. Klimatkonventionen är en internationell överenskommelse i form av ett globalt ramverk för åtgärder för att förhindra klimatförändringarna. Överenskommelsen som har arbetats fram inom FN-systemet, undertecknades vid FN:s konferens om miljö och utveckling i Rio 1992 och trädde i kraft 1994. 2011 hade 195 parter (194 stater samt Europeiska unionen) godkänt konventionen. Klimatkonventionens yttersta syfte är att stabilisera koncentrationen av växthusgaser på en nivå som förhindrar farlig antropogen (mänsklig inducerad) påverkan på klimatsystemet. En sådan nivå bör uppnås inom en tidsram som är tillräcklig för att ekosystem ska kunna anpassa sig naturligt till klimatförändringarna, att livsmedelsproduktionen inte ska hotas och att den ekonomiska utvecklingen ska kunna fortgå på ett hållbart sätt. Eftersom de industrialiserade länderna är källan till de flesta tidigare och nuvarande utsläpp av växthusgaser, förväntas dessa länder göra mest för att minska utsläppen på hemmaplan. Klimatkonventionen är inte bindande, utan uppmanar till en förändring hos de länder som har undertecknat och därigenom godkänt konventionen. Dessa länder träffas varje år för vidare förhandlingar inom ramen för konventionen (UNFCCC 2014 b).

Till konventionen hör Kyotoprotokollet som är ett bindande dokument med preciserade åtaganden för industriländerna. Det undertecknades 1997 och trädde i kraft 2005. Kyotoprotokollet innehåller målet att parterna under den första åtagandeperioden 2008–2012 skulle minska sina utsläpp av växthusgaser med sammanlagt minst fem procent, räknat från 1990 års utsläppsnivå. 2012 enades parterna om en andra åtagandeperiod och förband sig då att minska utsläppen av växthusgaser med minst 18 procent, räknat från 1990 års nivåer, under perioden 2013-2020. Sammansättningen av parterna i den andra åtagandeperioden skiljer sig dock från den första då Japan, Nya Zeeland och Ryssland inte ville åta sig nya bindande utsläppsmål (UNFCCC 2014 c).

1.1.3 EU:s klimatpolitik

EU antog ett klimat- och energipaket 2009 som består av bindande lagstiftning på klimat- och energiområdet och som syftar till att se till att EU uppfyller sina klimat- och energimål för 2020. De mål som EU har satt upp till 2020 innefattar att utsläppen av växthusgaser ska minska med 20 procent från 1990 års nivåer, att andelen av EU:s energikonsumtion som kommer från förnybara resurser ska öka med 20 procent samt att energieffektiviseringen ska öka med 20 procent. Lagstiftningen som följer av klimat- och energipaketet innefattar handel med utsläppsrätter, nationella mål för utsläpp från sektorer som inte innefattas av systemet för handel med utsläppsrätter, nationella mål för förnybar energi, direktiv för koldioxidlagring samt en separat plan för energieffektivisering (European Commission 2014).

En fördelningen av utsläpp av växthusgaser har gjorts mellan EU:s medlemsländer som baseras på ländernas ekonomiska utvecklingsnivå. Det innebär att EU:s rikare länder ska minska sina utsläpp mer än EU:s fattigare länder. Sverige ska minska sina växthusgasutsläpp med 17 procent fram till 2020, räknat från 2005 års utsläppsnivå (EU-upplysningen 2014). På senare år har EU:s gemensamma styrmedel, och då främst systemet för handel med utsläppsrätter, fått en betydelsefull roll i den svenska klimatpolitiken genom integreringen av dessa åtgärder i Sverige (Naturvårdsverket 2014 a).

1.1.4 Svensk klimatpolitik

Åtgärder och styrmedel för klimatet har i Sverige införts och skärpts successivt sedan 1990-talets början inom transportpolitiken, miljöpolitiken och skattepolitiken (Naturvårdsverket 2014 b). Riksdagen diskuterade redan 1988 klimatfrågan och beslutade att utveckla ett program för att begränsa utsläppen av växthusgaser så att de inte översteg 1988 års nivåer. 1991 antogs mål om att

utveckla en handlingsinriktad strategi för att minska klimatförändringarnas effekter. Strategin baserades på administrativa och ekonomiska instrument och ett åtagande att Sverige tillsammans med andra västeuropeiska länder skulle anta en proaktiv roll på den internationella arenan (Friberg 2008).

Koldioxidskatten anses ha varit ett viktigt verktyg för att minska utsläppen i Sverige sedan 1990-talets början. Andra styrmedel, såsom teknikupphandling, information, differentierade fordonsskatter och investeringsbidrag, har även använts för att minska utsläppen. Lagstiftning bedöms dessutom ha gett utsläppsminskningar av växthusgaser inom avfallssektorn. Även samhällsplanering och infrastrukturinvesteringar har haft betydelse för storleken på växthusgasutsläppen i Sverige. De investeringar som lett till lägre utsläpp i Sverige idag är framförallt de som gjorts under tidigare decennier. Det handlar då om utbyggnaden av fjärrvärmenät, kollektivtrafiksystem och koldioxidfri elproduktion (Naturvårdsverket 2014 a).

1999 fastställde riksdagen 15 nationella miljö kvalitetsmål (Naturvårdsverket 2014 c). Begränsad klimatpåverkan är ett av dessa miljömål. Det lyder: ”Halten av växthusgaser i atmosfären ska i enlighet med FN:s ramkonvention för klimatförändringar stabiliseras på en nivå som innebär att människans påverkan på klimatsystemet inte blir farlig. Målet ska uppnås på ett sådant sätt och i en sådan takt att den biologiska mångfalden bevaras, livsmedelsproduktionen säkerställs och andra mål för hållbar utveckling inte äventyras. Sverige har tillsammans med andra länder ett ansvar för att det globala målet kan uppnås.” (Regeringskansliet 2014).

Den nuvarande klimatpolitiken i Sverige kommer till uttryck i två propositioner, den ena med fokus på klimat och den andra med fokus på energi. I dessa framgår det att målet för de svenska utsläppen av växthusgaser, från verksamheter som inte ingår i systemet för handel med utsläppsrätter, ska vara en minskning med 40 procent till år 2020 jämfört med 1990. Där ingår även tre handlingsplaner med syfte att nå en fossiloberoende transportsektor, främja förnybar energi och skapa förutsättningar för ytterligare energieffektivisering (Naturvårdsverket 2014 b). Propositionerna som utgör den rådande klimatpolitiken lägger stor tonvikt vid generella ekonomiska styrmedel som koldioxidskatt och utsläppshandel. Dessa styrmedel kompletteras med riktade styrmedel såsom stöd för utveckling och marknadsintroduktion av ny teknik samt informationssatsningar för att höja kunskapen hos olika aktörer om möjliga åtgärder (Naturvårdsverket 2014 a).

Den svenska klimatpolitiken har under senare år utvecklats mot en starkare EU-integration och ett ökat fokus på internationellt samarbete genom FN:s konventionen om klimatförändringar och det tillhörande Kyotoprotokollet. Sveriges åtgärder är en del av EU:s åtaganden för att leva upp till konventionen och Kyotoprotokollet (Regeringskansliet 2014).

Klimatfrågan behandlas alltså på flera nivåer, genom flertalet aktörer och utifrån åtskilliga angreppssätt. Både internationellt men även inom ett land påverkas utformningen av klimatpolitiken av hur problematiken uppfattas, vilka förhållningssätt som finns till olika ansvarsfrågor samt vilka lösningar som bedöms vara möjliga och som uppfattas som rättfärdiga. Dessa aspekter kan beskrivas som diskursiva och kan förändras över tid och därmed påverka den framtida utvecklingen av klimatpolitiken.

1.2 Syfte

Denna studie syftar till att undersöka eventuella diskursiva förändringar som har skett i svensk klimatpolicy mellan åren 1990-2008. Det görs genom att analysera tre propositioner som beskriver Sveriges klimatpolitiska ställningstaganden vid tre tillfällen under denna period. Utgångspunkten är att Sveriges hantering av klimatfrågan är beroende av hur klimatfrågan är konstruerad vid ett visst tillfälle och vilken klimatpolitisk diskurs som då är dominerande. Diskurser är dock föränderliga och för att få en fördjupad förståelse för den svenska klimatpolitikens utveckling kommer slutsatser om eventuella förändringar dras utifrån i vilken utsträckning olika klimatpolitiska diskurser genomsyrar de olika propositionerna.

1.3 Frågeställningar

Huvudfrågeställning:

1. Har svensk klimatpolicy förändrats mellan åren 1990-2008? I så fall hur?

Underordnade frågeställningar:

1. Vilka problemdefinitioner, kontextuella inramningar av problemet, problemlösningar, legitimerande argument och nyckelbegrepp samt vilken kunskapsbas kan urskiljas i propositionerna?
2. Vilka eventuella förändringar kan urskiljas i innehållet i dessa indikatorer mellan propositionerna?

3. Vilket innehåll i indikatorerna har inte förändras mellan propositionerna?

1.4 Avgränsningar

Studien avgränsas till svensk klimatpolicy från år 1990 till och med år 2008. Tre propositioner från detta tidsintervall har använts för att representera svensk klimatpolicy. Detta urval har gjorts utifrån ambitionen att få en tidsmässig spridning utefter vilka propositioner som specifikt behandlar klimatfrågan. Studien tar inte in kontextuella aspekter i analysen såsom bakgrunden till propositionernas utformning utan fokuserar endast på innehållet i propositionerna. Då propositionerna tydligt visar de ställningstaganden som gjorts för den svenska klimatpolitiken ansågs dessa kunna uppfylla syftet att undersöka hur svensk klimatpolicy har förändrats.

2. Teori

Med utgångspunkt i ett konstruktivistiskt perspektiv är ambitionen att identifiera eventuella diskursiva förändringar i svensk klimatpolicy. Här följer en beskrivning av det konstruktivistiska perspektivet och diskursteori. Därefter presenteras fyra klimatkurser från tidigare forskning om svensk klimatpolitik. Dessa kurser kommer att användas för att dra slutsatser om propositionernas innehåll när resultatet diskuteras. Efter det beskrivs de analytiska verktyg, i form av diskursiva indikatorer och diskursiva fält, som används för att analysera diskursiva aspekter i propositionerna.

2.1 Konstruktivism och diskurser

2.1.1 Konstruktivism

Konstruktivismen är ett teoretiskt perspektiv om kunskapens natur och vår förståelse av världen. Den konstruktivistiska teoretiseringen utgår från att objekt och händelser har inte en naturlig karaktär och universell betydelse utan att världen och verkligheten kan uppfattas på olika sätt av olika personer som är aktivt engagerade i byggandet av sin egen subjektiva värld. Människor utvecklar system av olika dimensioner av mening och världen uppfattas i termer av dessa konstruktioner. Det som kallas socialkonstruktivism har som utgångspunkt att våra konstruktioner är en produkt av sociala krafter. Inom socialkonstruktivismen konstitueras verkligheten genom språk och diskurser (Burr 2004). Konstruktivismen som metodologisk utgångspunkt används för att avslöja hur strukturer och aktörer, och deras handlingar, förblir konstanta eller ändras. Det görs genom att belysa vilka handlingar som uppfattas som acceptabla och inte acceptabla och för att förstå hur vissa sorters berättelser har uppkommit och ramats in, medan andra har skymts (Pettenger 2007).

2.1.2 Diskursteori

Diskursteorin, som beskrivs av Laclau och Mouffe (1985), bygger på den socialkonstruktivistiska tanken om det sociala som en diskursiv konstruktion där verkligheten konstrueras genom språk och diskurser. Språket antas vara strukturerat i mönster som våra utsagor följer när vi agerar inom olika sociala domäner. Dessa mönster skapar samhälleliga struktureringar av diskurser som byggs på eller omformas i vår interaktion med omvärlden. Det som påstås vara en sanning är enligt diskursteorin alltid en diskursiv konstruktion (Winther Jørgensen & Phillips 2000).

En diskurs uppfattas som en fixering av betydelse inom en bestämd domän genom att utesluta alla andra möjliga betydelser av diskursens beståndsdelar. En diskursiv domän kan exempelvis vara klimatpolitiken och fixeringen av betydelse kan då vara hur klimatpolitikens ramar uppfattas. Diskursteorins utgångspunkt är dock att ingen diskurs kan etableras totalt då den alltid befinner sig i konflikt med andra diskurser som definierar verkligheten annorlunda och som därmed anger andra riktlinjer för det sociala handlandet. Eftersom en diskurs konstitueras i förhållande till det som den utesluter, riskerar den alltid att undergrävas om dess entydighet rubbas genom andra definitioner av dess beståndsdelar (Winther Jørgensen & Phillips 2000).

Som exempel på diskursens inverkan formar politiska diskurser vad som kan och inte kan tänkas och avgränsar därmed urvalet av möjliga politiska utfall (Hajer & Versteeg 2005). Alltså kan diskurser begränsa de alternativ som är tillgängliga för beslutsfattare och påverka deras preferenser för vissa lösningar framför andra. Definitioner och tolkningar av problem och lösningar är därmed inbäddade i makt- och kunskapsrelationer som formar ett diskursivt ramverk genom vilket idéer görs om till politiska verkligheter (Tellmann 2012). Exempelvis formar och påverkar nationella klimatkurser nationell klimatpolicy genom att inkludera eller utesluta, legitimera och artikulera, vissa tillvägagångssätt men inte andra (Christoff 2013).

Diskursanalysen är, med utgångspunkt i diskursteorin, ett konstruktivistiskt angreppssätt för att studera de socialt konstruerade betydelsesystem som diskurser utgör. Analysen undersöker vilka mönster som finns i olika utsagor, och vilka konsekvenser som olika framställningar av verkligheten får. Diskursanalysen undersöker diskursiva strider och dess strävan att etablera entydighet i det sociala på alla nivåer. Den fokuserar på de konkreta uttrycken, hur diskurser artikuleras, reproduceras eller ifrågasätter och omformar andra diskurser. Den undersöker vilken betydelse som etableras samt vilka betydelsemöjligheter som utesluts (Winther Jørgensen & Phillips 2000).

2.2 Diskurser om svensk klimatpolitik

Jonas Anshelm har i sin bok från 2012 undersökt klimatpolitiska diskurser i Sverige under perioden 2006-2009 genom en form av diskursanalys. Anshelm beskriver att han i sin undersökning analyserar, strukturerar och skapar ordning i de utsagor som gjorts inom den klimatpolitiska debatten i Sverige genom att undersöka problembeskrivningar, orsaksförklaringar, åtgärdsförslag och olika utsagor om ansvarsfördelning i texterna han analyserat. Han kommer fram till att den

svenska klimatpolitiken kan ses som strukturerad utifrån fyra diskurser som strider om att erövra det klimatpolitiska territoriet.

2.2.1 Den industriella fatalismen

Den diskurs som Anshelm identifierar som den dominerande diskursen i svensk klimatpolitik kallar han för den industriella fatalismens diskurs. Han finner denna diskurs i propositioner från regeringen, debattartiklar från regeringsföreträdare, näringslivsrepresentanter, fackliga representanter och ekonomer med fokus på klimatområdet. Gemensamt för dessa är att de anser att klimathotet ska mötas genom marknadsorientering och genom att utveckla och exportera ny klimatsmart teknik och genom att verka för ett internationellt regelsystem som gynnar sådan teknik. Hanteringen av riskerna anses kunna skapa nya tillväxtmarknader och internationella konkurrensfördelar men det finns inte något behov att ompröva industrisamhällets naturrelation. De problem som teknik skapar kan lösas med ny teknik. Exempelvis anses kärnkraften vara av stor betydelse för att hantera klimatförändringarna (Anshelm 2012).

Den industriella fatalismens diskurs menar Anshelm också innefattar en individualisering av klimatproblemet. Med informationskampanjer förväntas konsumenter förändra sitt beteende och därmed påverka marknaden i klimatvänlig riktning. Genomgripande förändringar av levnadsmönster i de rika länderna anses dock varken nödvändiga eller önskvärda, utan snarare skadliga då fortsatt ekonomisk tillväxt är en förutsättning för att kunna genomföra klimatåtgärder. Det finns i den industriella fatalismens diskurs ingen motsättning mellan marknadsekonomi, kapitalistiska vinstintressen och klimatåtgärder. Genom prismekanismen anses klimatförändringarna kunna motverkas. Flexibla mekanismer och lönsamma avvägningar mellan kostnad och nytta som gynnar landets konkurrenskraft förespråkas (Anshelm 2012).

Retorik om att Sverige ska bli ledande på klimatområdet överensstämmer också med den industriella fatalismens diskurs då landets position i den internationella konkurrensen anses viktig. Det grundar sig i att uppfattningen att det i vissa fall går att förena ekonomisk tillväxt med minskade utsläpp men i diskursen ingår också tanken om att för ambitiösa målsättningar kan hämma ett lands internationella konkurrenskraft och skada landets industriella intressen. Hjälte och förövre kan utpekas i form av att Sverige och EU har en föredömlig klimatpolitik och att det främst är länder som USA eller Kina som skapar problemen. Utsläpp som är kopplade till importen av konsumtionsvaror eller Sveriges ekologiska fotavtryck generellt, samt att andra länder har andra

förutsättningar än Sverige, ignoreras (Anshelm 2012). Denna diskursens resonemang kritiseras dock av olika anledningar av de andra diskurserna.

2.2.2 Den ekologiska omprövningen

Som en motdiskurs till den industriella fatalismens diskurs identifierar Anshelm den ekologiska omprövningens diskurs. Denna diskurs utmanar den dominerande diskursen i vissa delar men ligger närmare den industriella fatalismens diskurs, och har en starkare ställning i den offentliga debatten, än de mer marginaliserade diskurser som beskrivs nedan. Den ekologiska omprövningens diskurs finner Anshelm till stor del i debattartiklar från oppositionsföreträdare, miljöorganisationer, solidaritetsrörelsen och texter från forskare inom miljö- och klimatområdet. Anshelm menar att den ekologiska omprövningens diskurs innefattar en fördjupad reflektion över hur industrisamhällets bieffekter bör hanteras och problematiserar de tekniska, politiska och ekonomiska systemens grundvalar (Anshelm 2012).

Den ekologiska omprövningens diskurs eftersträvar en ambitiös och kraftfull klimatpolitik. Eftersom klimatproblemet är relaterat till global och lokal överkonsumtion är det inte nya tekniska lösningar, utan strukturella förändringar av produktionssystem och konsumtionsbeteende, som behövs. Kärnkraften anses vara en utdaterad teknik och en skenlösning. Diskursen förutsätter att marknadsmekanismer och prissättning kan motverka klimatförändringar men då i form av ökad politiskt inflytande och styrning av marknaden. Statlig reglering i form av tvingande lagstiftning och förbud bör kombineras med ekonomiska styrmedel då individuellt ansvarstagande och internationella avtal har mindre genomslag om inte staten ser till att förändringar genomförs (Anshelm 2012).

Enligt diskursen är det viktigt med klimatpolitiska ambitioner på hemmaplan. I det ska utsläpp såsom internationellt flyg, och sjöfart räknas in, liksom konsumtion av varor som producerats i andra länder. Användande av flexibla mekanismer istället för åtgärder på hemmaplan anses osolidariskt. En central tanke i den ekologiska omprövningens diskurs är att den rika världen står i ekologisk skuld till fattigare länder då rika länders materiella välstånd har byggts upp genom utnyttjande av fossila energikällor och därmed har orsakat växthuseffekten. Diskursen menar därför att den svenska klimatpolitiken bör utgå från ett globalt rättviseperspektiv, ta ansvar för att stödja fattigare länder i sin utvecklingsprocess och betala sin historiska skuld. Problemet måste mötas med politisk handling från Sverige och inte genom att vänta in andra länder (Anshelm 2012).

Argumenten för klimatomställning i den ekologiska omprövningens diskurs är i första hand moraliska och politiska men kan även vara ekonomiska. Några alternativ till den marknadsekonomiska tillväxttänkandet förekommer inte och tanken om att klimatförändringarna skulle kunna förvandlas till en affärsmöjlighet återfinns även här, exempelvis i form av att de som tidigt investerar i en omställning skulle få långsiktiga ekonomiska fördelar (Anshelm 2012).

2.2.3 Systemkritiken

Analyserna som görs i den ekologiska omprövningens diskurs är inte tillräckligt långtgående i kritiken mot den dominerande diskursen, enligt den mer radikala systemkritikens diskurs. Denna diskurs identifierar Anshelm som en marginaliserad diskurs i den svenska klimatpolitiken och i den offentliga debatten. Anshelm finner att denna diskurs kommer till uttryck i George Monbiots bok från 2006 och Mark Lynas bok från 2007 samt skrivningar av klimatdebattörer från framförallt den mer långtgående politiska oppositionen med grund i miljörörelsen och vänsterrörelser.

Systemkritikens diskurs förespråkar, enligt Anshelm, radikala åtgärder för att lösa klimatproblematiken, såsom global koldioxidransonering och personliga utsläppsrätter. Tilltro till politikernas förmåga att vidta tillräckliga åtgärder är låg och därför förespråkas att medborgare aktiverar sig i en folklig klimatrörelse som bejakar civil ohörsamhet och direkt aktion. I diskursen ingår en stark kritik av marknadsliberalismen och storföretagskapitalismen. Det krävs omedelbara åtgärder och en pragmatisk hållning förespråkas med konkreta, riktade handlingar och direkta påtryckningar på politiker och andra beslutsfattare. Enligt diskursen kan klimatförändringarna inte hanteras utan grundläggande förändringar av det rådande ekonomiska systemet och dess kortsiktiga intressen. Det krävs en förändring av det industrikapitalistiska samhällets tillväxtideologi och de orättfärdiga globala utbytesrelationerna. Den systemkritiska diskursen framhäver alltså att ett alternativt samhälle krävs, inte bara alternativ teknologi (Anshelm 2012).

2.2.4 Klimatskepticismen

Att någon omställning över huvud taget skulle behövas ifrågasätts dock av klimatskepticismens diskurs som motsätter sig de andra diskursernas förvisning om att de av människan skapade klimatförändringarna ens skulle vara en realitet. Medan de tre diskurserna som beskrevs ovan sätter stor tilltro till den vetenskapliga expertisen och inte problematiserar några kunskapsanspråk är det just vad den klimatskeptiska diskursen gör. Den gör gällande att mänsklighetens inverkan på

klimatet är kraftigt överdrivet i den politiska debatten och att de uppmätta klimatförändringarna beror på naturliga variationer (Anshelm 2012). Klimatskepticismens diskurs hittar Anshelm bland annat i Lars Bern och Maggie Thauerskölds bok från 2009 samt texter från en mindre grupp klimatskeptiska debattörer i tidningar med näringslivsfokus, men även i de vanligaste dagstidningarna.

Anshelm beskriver klimatskepticismens diskurs som en marginaliserad och utpräglad motdiskurs till de andra tre. Den avfärdar förekomsten av antropogena klimatförändringar. De klimatvetenskapliga utsagorna anses vara en blandning av vetenskap och politik som ingått en så intim förening att det inte finns någon tydlig gräns mellan dem. De flesta klimatskeptiker förenas av en marknadsliberal samhällssyn och en stor misstänksamhet mot statlig reglering. En alternativ kunskap grundad på lekmannaskap har byggts upp som producerar motbilder där klimatförändringarnas orsaker, klimatåtgärders konsekvenser och klimatpolitikens grunder uttolkas på ett sätt som motsätter sig övriga diskurser (Anshelm 2012).

2.3 Diskursiva indikatorer och diskursiva fält

De fyra diskurser som ovan presenterades har Anshelm kunnat identifiera i den svenska klimatpolitiken genom en uppsättning diskursiva analyskategorier. Diskursanalyser kan göras på olika sätt och med hjälp av olika diskursanalytiska verktyg. Diskursiva indikatorer och diskursiva fält är två typer av diskursanalytiska verktyg som har använts i tidigare forskning om klimatpolitik för att utföra diskursanalyser.

2.3.1 Diskursiva indikatorer

Silje Maria Tellmann använder sig i sin analys av norsk klimatpolitik från 2012 av diskursiva indikatorer. De diskursiva indikatorer som hon använder är: problemdefinition, kontextuell inramning av problemet, problemlösningar, legitimerande argument och nyckelbegrepp samt kunskapsbas. Dessa indikatorer kommer av de verktyg som introducerades av John Dryzek (2005) men har anpassats till Tellmanns fallstudie där hon använder dem för att identifiera hur olika klimatsdiskurser har utvecklats och tillämpats (Tellman 2012).

Problemdefinitionsindikatorn används eftersom diskurser skiljer sig åt i hur problem tolkas och definieras. Problemet med att minska växthusgasutsläpp kan exempelvis både definieras som en

miljöfråga och en politisk fråga. Indikatorn för kontextuell inramning av problemet försöker påvisa hur problemet har ramats in i enighet med kontextuella faktorer, exempelvis som kopplingen mellan klimatfrågan och andra politikområden, såsom ekonomi, eller kopplingen till internationell politik. Indikatorn för problemlösningar visar på de strategier och instrument som presenteras för att hantera problemet, såsom tekniska lösningar eller minskad konsumtion. Problemlösningsindikatorn tydliggör därmed vad som kan ses som möjliga lösningar på problemet. Nyckelbegreppsindikatorn används för att påvisa de argument som används för att auktorisera lösningarna, såsom att det ger konkurrensfördelar eller att det är det moraliskt riktiga att göra ur ett rättviseperspektiv. Kunskapsbasen undersöks också som en indikator. Kunskapsbasen är det som används för att skapa innehåll i de andra indikatorerna då diskurser är beroende av en epistemisk bas, skapad av experter, vilket exempelvis kan vara forskningsammansättningar eller vetenskapliga råd. Alla dessa indikatorer är sammankopplade och beroende av varandra. Exempelvis är de problemlösningar som anses vara möjliga beroende av hur problemet har definierats och ramats in men dess innehåll är också beroende av en kunskapsbas (Tellmann 2012).

2.3.2 Diskursiva fält

Till skillnad från Tellmanns diskursiva indikatorer använder sig Peter Christoff, i sin artikel från 2013, av diskursiva fält för att beskriva hur en sammantagen klimatdiskurs konstrueras. Han menar att den sammantagna diskursen inom en viss domän består av ett sammanflätat system av diskurser, som återfinns inom olika diskursiva fält. När det gäller klimatfrågan kan diskursen exempelvis konstrueras på ett visst sätt inom det ekonomiska diskursiva fältet och på ett annat sätt inom det etiska diskursiva fältet. Hur stort inflytande det ena eller det andra fältet sedan har över den sammantagna diskursen styr utvecklingen av, och innehållet i, den sammantagna diskursen.

Christoff menar att en nationell klimatpolicy består av diskurser inom diskursiva fält som påverkas av varandra och som tillsammans bidrar till den ensemble av klimatrelaterade diskurser som utgör den sammantagna diskursen och som skapar och styr klimatdebatten och därmed också bidrar till artikuleringen av en nationell klimatpolicy. Förändringar i diskurs inom och mellan dessa fält skapar karaktären hos den sammantagna diskursen och hur den föredrar vissa diskurser eller delar i diskurserna över andra i institutionaliseringen av policyn. Hur konstruktionen av klimatfrågan sker i dessa fält och hur det passar in i den sammantagna nationella klimatdiskursen, varierar beroende på plats, kultur och historiskt momentum (Christoff 2013).

Christoff identifierar sex diskursiva fält i den nationella klimatdiskursen. Dessa diskursiva fält är: vetenskap, etik, ekonomi, teknologi, politik/juridik samt fältet för vardagsförståelse. Det vetenskapliga fältet innefattar diskurser om den vetenskapliga kunskapen om människans bidrag till klimatförändringarna och dess konsekvenser. Det etiska fältet innefattar diskurser om klimaträttvisa och etik och kan ta upp aspekter såsom historiskt ansvar, rättvis fördelning och kompensation samt den normativa lämpligheten av olika lösningar för utsläppsminskning och anpassning. Det ekonomiska fältet är platsen för diskurser om ekonomiska aspekter av välfärd, effektivitet, utveckling och modernisering. Det kan handla om kostnader för åtgärder eller konkurrerande materiella intressen. Det tekniska fältet innefattar sociotekniska diskurser om alternativa framtida system och diskurser om kapaciteten hos teknik och teknologi. Det politiska/juridiska fältet är platsen för debatter om lämpliga former, processer och lagstiftning som påverkar hanteringen av klimatet. Det innefattar också räckvidd och roller hos olika stater, lagar och marknader, samt form och lokalisering av regleringar. Det diskursiva fältet för vardagsförståelse handlar om individens och samhällets kognitiva influenser av klimatdiskurserna och dess reflexiva inverkan gentemot de andra fälten (Christoff 2013).

2.3.3 Kopplingen mellan diskursiva indikatorer och diskursiva fält

Christoff använder de diskursiva fälten för att förtydliga de områden inom vilka konstruerandet av diskurser görs. Tellmann använder de diskursiva indikatorerna för att identifiera innehållet i dessa diskurser. Indikatorerna visar alltså på karaktären av diskursen medan fältet utgör omfattningen av diskursens möjliga innehåll då en diskurs kan förändras inom dess fält. Diskursiva fält fokuserar på var diskurser återfinns och diskursiva indikatorer fokuserar på hur diskursen tar sig uttryck. Dessa två verktyg kan tillsammans tydliggöra olika dimensioner av konstruktionen av en nationell klimatdiskurs.

3. Metod

Analysen i denna studie gjordes i form av en jämförande innehållsanalys av diskursiva aspekter i svensk klimatpolicy. Här tydliggörs hur begreppet policy i detta fall används och hur analysmaterialet har valts ut. Därefter beskrivs hur diskursiva indikatorer och diskursiva fält har använts som kategorier för att strukturera innehållet och genomföra analysen.

3.1 En kvalitativ innehållsanalys av policydokument

En uppdelning av politisk retorik kan göras mellan tre olika politiska dimensioner: statsform, policy och politik. Politisk handling innefattar både begreppen policy och politik. Policy är den innehållsrelaterade dimensionen av politisk handling som syftar till att forma olika politiska arenor och utförs främst av regeringen eller tjänstemän i olika politiska institutioner. Policy manifesterar sig inom olika politikområden och har att göra med planering och utformning av regeringens uppgifter och program. Policyretorik är ofta byråkratisk och programmatisk (Reisigl 2008). I denna studie är det svensk klimatpolicy som studeras. Materialet är policydokument i form av Sveriges regerings propositioner om klimatet från 1990, 2001 och 2008. Dessa propositioner valdes ut eftersom de visar hur regeringen policymässigt har förhållit sig till klimatfrågan vid specifika tidpunkter under perioden från den första propositionen med klimatfokus till den senaste.

Analysen gjordes i form av en kvalitativ innehållsanalys. Bryman (2004) beskriver att innehållsanalys är en metod för att analysera dokument och texter genom att systematiskt dela upp innehållet, med hjälp av förutbestämda kategorier, på ett utbytbart sätt, för att identifiera specifika egenskaper i materialet (Bryman 2004). Detta systematiska tillvägagångssätt lämpade sig för denna studie då innehållet i olika propositionerna skulle jämföras med varandra. Bryman beskriver vidare att material som samlas in i form av officiella dokument kan kräva tolkning, i form av en kvalitativ innehållsanalys, för att fastställa underliggande teman och betydelsen i materialet (Bryman 2004). Då utgångspunkten i denna studie är att propositionerna utgör en representation av ett visst sätt att konstruera klimatfrågan ansågs den kvalitativa innehållsanalysen vara lämplig att använda för förstå konstruktionen av mening och underliggande teman i texten.

3.1.1 En innehållsanalys utifrån diskursiva kategorier

Policydokumentens officiella karaktär kan utifrån ett diskursteoretiskt perspektiv vara en tydlig representation av den för tillfället dominerande diskursen. Analysen hade den konstruktivistiska

diskursteorin som utgångspunkt för att kunna göra en fördjupad undersökning av klimatpolicyns diskursiva aspekter men den utfördes inte genom en diskursanalys. Syftet var inte att kartlägga diskursiva processer, på det sätt som Laclau och Mouffe (1985) beskriver diskursanalysen. Syftet var istället att undersöka hur resultatet av de diskursiva processer som konstruerar klimatpolitiken har förändrats över tid.

Diskursanalytiska verktyg i form av diskursiva indikatorer och diskursiva fält användes dock i analysen som diskursiva kategorier för att samla in, analysera och jämföra materialet utifrån diskursiva aspekter. De diskursiva indikatorerna användes för att identifiera materialets diskursiva innehåll och de diskursiva fälten för att beskriva vilket område som innehållet främst återfanns inom. På så sätt identifierades inom vilka fält diskurser har konstruerats och hur de har konstruerats inom dessa fält. Konstruktionen av diskursen i dessa fält och fältens utrymme inom de olika indikatorerna påverkar utformningen av klimatpolicyn i sin helhet.

Kategorierna diskursiva indikatorer och diskursiva fält tolkades på ett sätt som gjorde det möjligt att använda dem för att dela upp materialet tematiskt. Den diskursiva indikatorn problemdefinition har i denna studie använts för att identifiera hur problematiken kring klimatförändringarna beskrivs och då främst i form av klimatförändringarnas effekter och konsekvenser. Indikatorn för kontextuell inramning har använts för att identifiera hur Sveriges roll och den svenska klimatpolitiken placeras i förhållande till den internationella arenan och klimatfrågan som ett globalt problem. Problemlösningsindikatorn identifierar de strategier och åtgärder som propositionerna framhåller som viktiga. Indikatorn för legitimerande argument och nyckelbegrepp identifierar hur den valda klimatpolitiken rättfärdigas i propositionerna och hur lösningarna auktoriseras. Detta sker både genom argumentation och genom användande av nyckeltermen eller nyckelkoncept. Kunskapsbasindikatorn identifierar den vetenskap och de källor som propositionerna grundar sig på.

I det vetenskapliga diskursiva fältet återfinns beskrivningar av den vetenskapliga kunskapen kring klimatförändringarnas uppkomst och konsekvenser. Det etiska fältet rör frågor om klimaträttvisa och etik. I det ekonomiska fältet återfinns frågor om välfärd, effektivitet, ekonomisk utveckling och strategier baserade på marknadsekonomisk logik. I det tekniska fältet återfinns tekniska aspekter kring klimatproblematiken, såsom tekniska lösningar. I det politiska/juridiska fältet återfinns beskrivningar av lämpliga former, processer och lagstiftning gällande hanteringen av klimatet. Det

innefattar också räckvidd och roller hos olika stater, lagar och marknader, samt hur och var regleringar ska utformas och var åtgärder ska vidtas. I fältet för vardagsförståelse återfinns beskrivningar av det sätt på vilket klimatfrågan inbegrips i vardagen hos samhällets olika institutioner och aktörer.

3.1.2 Tillvägagångssätt och upplägg

Tillvägagångssättet i analysen började med att materialet delades upp utifrån de diskursiva indikatorerna och sedan utifrån de diskursiva fälten. Analysen gjordes därefter genom att undersöka innehållet inom varje kategori och genom jämförelser mellan kategorierna. Inom varje kategori som utgår ifrån en diskursiv indikator återfanns en eller flera av de diskursiva fälten i olika stor utsträckning. Genom att analysera vilka fält som framkommer i indikatorerna och hur innehållet i fälten ser ut i de olika propositionerna drogs slutsatser om hur karaktären i propositionerna har förändrats med tiden. Resultatet av analysen presenteras här i form av exempel ur materialet som bedömdes som framträdande och typiska för texten. En summering av resultatet presenteras därefter som beskriver de mönster och tendenser som kunde skönjas i materialet.

Det diskursteoretiska perspektivet användes också för att avslutningsvis föra en diskussion i slutsatserna om hur analysens resultat, i form av mönster och eventuella förändringar i svensk klimatpolicy, kan tolkas utifrån de klimatpolitiska diskurser som Anshelm i sin studie från 2012 har identifierat. Diskussionen innefattar en bedömning om vilka av diskurserna identifierade av Anshelm som kan skönjas i propositionerna och huruvida resultatet av analysen överensstämmer med en dominerande diskurs samt om andra diskurser är marginaliserade.

3.1.3 Svårigheter och avvägningar

De svårigheter som uppkom i genomförandet av denna studie var främst de bedömningar som gjordes i urvalet av materialet och i genomförandet av själva analysen. Materialet var omfattande och de tre propositionernas upplägg skilde sig åt i varierande grad. Detta gjorde det svårt att jämföra innehållet på ett systematiskt sätt. Det blev därför i många fall en bedömningsfråga huruvida vissa skrivningar skulle falla inom en kategori eller en annan, eller inom flera. Det fanns också delar av materialet som inte passade in under någon av kategorierna. Detta material bedömdes då inte vara aktuellt för analysen och användes därför inte. Urvalet av vad som bedömdes vara relevant material kan leda till att aspekter som inte passar in under kategorierna har missats. Att subjektiva

bedömningar i sådana fall gjordes medför att undersökarens förkunskaper och bedömningar kan spela in i utfallet av resultatet.

4. Resultat/analys

Resultatet av analysen presenteras här genom en uppdelning av propositionernas innehåll utifrån de diskursiva kategorierna. Inom varje diskursiv indikator presenteras exempel ur propositionerna utifrån vilket diskursivt fält som texten kan kategoriseras in i. Fokus är här på likheter och skillnader mellan propositionerna. I nästa kapitel summeras resultatet och de slutsatser som kan dras av analysen diskuteras.

4.1 Problemdefinitioner

4.1.1 Problemdefinitioner inom det vetenskapliga fältet

I de tre dokumenten återfinns problemdefinitionerna främst inom det vetenskapliga diskursiva fältet där klimatförändringarna och dess konsekvenser beskrivs och problematiseras. I propositionen från 1990 förekommer problemdefinitioner som handlar om att växthuseffekten förstärks av människans aktiviteter och att effekter av klimatförändringar såsom torka och översvämningar kan leda till att hundratusentals människor behöver flytta, att ekosystem förstörs och att allvarliga sjukdomar sprids (Miljödepartementet 1990).

I propositionen från 2001 beskrivs problemen som att jordens medeltemperatur det senaste seklet har ökat med 0,6 grader och att det medför risker för allvarliga sociala, ekonomiska och ekologiska konsekvenser samt risker för språngvisa förändringar. Konsekvenser kan bli utslagning av arter och hela ekosystem, höjd havsnivå, ändrade förutsättningar för jord- och skogsbruk samt kostnader för samhället på grund av bland annat översvämningar och spridning av tropiska sjukdomar (Miljödepartementet 2001).

Klimatförändringarnas globala konsekvenser tas i propositionen från 2008 upp i ett avsnitt där det beskrivs att konsekvenserna kommer variera kraftigt mellan regioner beroende på skillnader i naturliga system samt samhällets sårbarhet och anpassningsförmåga. Enligt propositionen har klimatförändringarna redan lett till observerbara effekter och risk finns för minskad livsmedelsproduktion, förändrade vattentillgångar, förlust av biologisk mångfald och översvämningar längs kusterna. Det beskrivs att människor i fattigare länder kommer drabbas hårdast och att konsekvenserna kan försvåra möjligheten att bemöta andra globala utmaningar såsom fattigdom. I ett annat kapitel beskrivs konsekvenserna för Europa och Sverige. Temperaturökning och förändrad nederbörd förväntas i Europa och exempelvis kan jordbruket

påverkas. Ökad medeltemperatur, ökad nederbörd samt höjd havsnivå förväntas i Sverige. 17 risker och effekter för Sverige räknas upp och det påpekas att följderna av klimatförändringarna kan innebära stora kostnader (Miljödepartementet 2008).

4.2 Kontextuell inramning av problemet

De delar som utgör den kontextuella inramningen av problemet återfinns främst inom det politiska/juridiska fältet och det etiska fältet. Den kontextuella inramningen av problemet beskriver en kontext där den svenska klimatpolitiken skapas genom beskrivningar av hur klimatpolitiken kan ses utifrån olika politiska nivåer, utifrån Sveriges roll i det internationella sammanhanget och utifrån etiska aspekter.

4.2.1 Kontextuell inramning av problemet inom det politiska/juridiska fältet

Det politiska/juridiska diskursiva fältet innefattar skrivningar om klimatfrågans politiska nivåer och Sveriges roll i det internationella sammanhanget. I propositionen från 1990 beskrivs detta som att miljöproblemen har utvidgats och därför kräver miljöpolitiken nya metoder. I flera fall framhävs att internationellt samarbete krävs för att nå störst effekt i åtgärder. 1990 beskrivs Sveriges roll som viktig och att Sverige har ett högt internationellt förtroende inom miljöområdet samt att vi ska vara pådrivande i det internationella arbetet för att klara ett långsiktigt mål som gör att klimatförändringarna begränsas till en för samhället och naturen hållbar nivå (Miljödepartementet 1990).

Klimatkonventionen, Kyotoprotokollet och EU:s klimatpolitik beskrivs ingående i propositionerna från 2001 och 2008. I propositionen från 2001 beskrivs att Sveriges utsläppsmål är beroende av internationellt samarbete och insatser i andra länder. Det framhävs att Sverige trots låga utsläpp ändå ska driva en kraftfull klimatpolitik för att begränsa klimatpåverkan inom och utom landet (Miljödepartementet 2001).

I propositionen från 2008 beskrivs att Sveriges nationella klimatpolitik till stor del bygger på samarbetet inom EU och de åtaganden som EU har gjort inom ramen för Kyotoprotokollet. Starkt svenskt ledarskap framhålls som viktigt i en ny internationell klimatöverenskommelse, med brett stöd i samhället, näringslivet och bland arbetsmarknadens parter. Det ledarskapet visar Sverige genom en framsynt och kostnadseffektiv klimatpolitik som innebär att Sverige bidrar med sin del för att undvika farlig mänsklig påverkan på klimatsystemet. Det bedöms som viktigt att ha en

ansvarsfull global politik och att inte ansvaret begränsas till det nationella territoriet. I propositionen från 2008 sägs även att EU:s klimat- och energipaket innebär att EU:s medlemsländer tar en stor del av det globala ansvaret som nu saknar internationellt motstycke (Miljödepartementet 2008).

4.2.2 Kontextuell inramning av problemet inom det etiska fältet

Det etiska diskursiva fältet blir tydligt i skrivningar som rör ansvar- och fördelningsfrågor mellan främst rikare och fattigare länder. I propositionen från 1990 sägs de rika industriländerna ha en särskild roll och huvudansvar för omställningsprocesserna då det är de rika länderna som både direkt och indirekt orsakar de största miljöproblemen. Vikten av ett internationellt rättvist synsätt, mellan i-länder och u-länder men även mellan industrialiserade länder, framhävs. Kraven bör ställas på kostnadseffektiva och rättvisa åtgärder sätt med hänsyn till nuvarande utsläpp per invånare och tidigare åtgärder (Miljödepartementet 1990).

2001 beskriver propositionen att industriländerna till stor del bär det historiska ansvaret och står för drygt hälften av dagens utsläpp. Där presenteras utsläppsberäkningar mer i detalj och USA:s utsläpp per person och år jämförs med Europas, Sveriges och Afrikas. Att internationellt uppnå en mer rättvis fördelning beskrivs som viktigt och att klimatfrågan därför ytterst är en fördelningsfråga. Där nämns även rättviseskäl mellan länder och mellan generationer och att utsläpp per person bör närma sig en gemensam nivå (Miljödepartementet 2001).

I propositionen från 2008 uttrycks att klimatpolitiken ska ske i enighet med politiken för en rättvis och hållbar global utveckling och att insatser behövs till stöd för kunskap och kapacitetsutveckling i utvecklingsländer samtidigt som fattigdomsbekämpning måste beaktas. Där uttrycks också att industriländerna står för de historiska utsläppen, vilket har byggt västvärldens välstånd men att behovet av energi växer i de fattigare länderna. Det är därför viktigt hur växande ekonomier som Kina och Indien väljer att lösa energifrågan. En strävan bör vara att ländernas genomsnittliga utsläpp per person ska närma sig varandra. Det krävs då att industriländerna även gör insatser och bidrar till finansiering i utvecklingsländerna och att klimatfrågan integreras i arbetet för fattigdomsbekämpning (Miljödepartementet 2008).

4.3 Problemlösningar

De problemlösningar som propositionerna innehåller återfinns främst i det politiska/juridiska fältet, det ekonomiska fältet, det tekniska fältet och till en mindre del inom fältet för vardagsförståelse.

Problemlösningarna består av olika åtgärder för att lösa klimatproblematiken och beskriver därmed vilka lösningar som anses som möjliga och trovärdiga. I flera fall överlappar de olika fälten varandra. Detta blir tydligast för det ekonomiska och det tekniska fältet.

4.3.1 Problemlösningar inom det politiska/juridiska fältet

De problemlösningar som återfinns inom det politiska/juridiska fältet är lösningar som handlar om internationellt samarbete men även åtgärder i form av regleringar och lagstiftning på nationell nivå, exempelvis genom myndighetsutövning. I propositionen från 1990 beskrivs först problemlösningar på det internationella planet inom det politisk/juridiska fältet. Det beskrivs att det finns fördelar med att västeuropeiska länder enas om en strategi för minskad klimatpåverkan och driver igenom den i inom OECD samt att Sverige bör ha en gemensam position för stabilisering av koldioxidutsläpp inom EG-EFTA. Internationellt samarbete krävs också för minskad klimatpåverkan i ett energisystem utan kärnkraft. Därefter beskrivs hur det nationella arbetet bör gå till. Olika åtgärder tas upp av politisk/juridisk karaktär såsom insatser för effektiv energianvändning, stöd och satsningar för miljöanpassad energiproduktion, skärpta utsläppskrav på el- och värmeproduktionen, lokalisering av vindkraft, kollektivtrafik med låga koldioxidutsläpp, bränsleeffektivitet hos personbilar, motoralkoholdrivna tätortsfordon, avgaskrav, sänkta medelhastigheter och bättre omhändertagande av avfall (Miljödepartementet 1990).

I propositionen från 2001 lyfts åtgärder i form av det globala samarbetet genom klimatkonventionen och Kyotoprotokollet. Det beskrivs att det är av hög prioritet att införliva Kyotoprotokollet i svensk lag och att nå en överenskommelse om perioden efter 2012. I detta ingår problemlösningar i form av reduktionsmål, regler kring flexibla mekanismer, användande av kolsänkor, stöd till utvecklingsländerna och regler om sanktioner. Därefter lyfts vikten av europeisk samverkan och utveckling för gemensamma styrmedel inom EU. Det handlar då om handel med utsläppsrätter inom EU och olika strategier och processer inom EU gällande miljö och klimat. De åtgärder som lyfts för Sverige är åtgärder på energiområdet såsom arbete för energieffektivisering, främjande av alternativa drivmedel och främjande av el från förnybara energikällor genom bland annat gröna certifikat. På trafikområdet handlar det om att undersöka bränslekvalitet, kilometerskatt, vägavgifter, eco-driving, hastighetsbegränsningar samt eventuella avgifter för luftfart. Det handlar också om effektivt användande av energi och andra resurser i byggande, minska utsläpp inom jordbruk och för avfallsdeponier, sektorsansvar att klimathänsyn ska vägas in i beslut inom olika sektorer, forskning på klimatområdet, översyn av plan- och bygglagen, användande av miljöbalken

som ett instrument i klimatarbetet, användande av lagen om kommunal energiplanering, tillgång till uppgifter om en verksamhets miljöpåverkan samt miljöorienterad produktpolitik. På skatteområdet nämns en successiv ökad miljörelatering av skattesystemet genom grön skatteväxling. Det nämns då även att en sådan skatteväxling kan bidra till en effektivare energianvändning och underlätta en avveckling av kärnkraften (Miljödepartementet 2001).

I propositionen från 2008 lyfts problemlösningar inom det politisk/juridiska fältet först i förhållande till EU. Det handlar då om att EU:s klimat- och energipaket utgör en bas för Sveriges klimatambitioner och specificerar en utvecklingsbana för sektorer som ingår i EU:s system med utsläppsrätter, liksom nationella åtaganden om utsläppsminskningar för de sektorer som inte ingår i den handlande sektorn. En av ambitionerna nationellt handlar om att användningen av fossila bränslen i uppvärmningssystemet ska avvecklas genom energieffektivisering i uppvärmning och användning av fjärrvärme och kraftvärme. Vidare påpekas att regeringen också avser att stegvis öka energieffektiviteten i transportsystemet och bryta fossilberoendet. Utveckling av hybridfordon, elbilar och biodrivmedel ska bidra till detta. I propositionen från 2008 framkommer också att regeringen vill att avvecklingslagen om kärnkraft ska avskaffas och förbudet mot nybyggd kärnteknik tas bort. Kraftvärme, vindkraft och övrig förnybar kraftproduktion tillsammans med kärnkraft och vattenkraft ska utgöra elproduktionen. En ny planeringsram för vindkraft ska fastställas, planprocessen för vindkraft förenklas och förutsättningarna för vindkraft till havs ska studeras särskilt. Ett program för effektivare energianvändning ska tas fram. Lokalt och regionalt klimatarbete lyfts också då länsstyrelser och kommuner framhålls som viktiga aktörer då klimatfrågan kräver samordning på olika nivåer och klimathänsyn inom den statliga sektorn. I propositionen från 2008 tas även åtgärder för att anpassa Sverige till effekterna av klimatförändringarna upp. Det politiska/juridiska diskursiva fältet är genomgående i kapitlet om klimatanpassning då fokus ligger på att anpassningsarbetet behöver stärkas upp, samordnas, genomsyra hela samhället och integreras i sektorsansvaret (Miljödepartementet 2008).

4.3.2 Problemlösningar inom det ekonomiska fältet

De problemlösningar som återfinns inom det ekonomiska diskursiva fältet är lösningar som kopplas ihop med hur ekonomin fungerar och hur en ekonomisk logik och marknadsmekanismer kan lösa klimatproblem. Det ekonomiska diskursiva fältet återfinns i skrivningar om problemlösningar i propositionen från 1990 om att produktion och konsumtion ska ställas om för att säkra en långsiktig balans mellan ekonomisk tillväxt och miljö. Sparande och återhållsamhet i offentlig och privat

konsumtion behövs för att kunna göra investeringar som gynnar miljö och näringsliv. Ytterligare miljöavgifter och miljöskatter bör införas såsom koldioxidskatt. Miljö och näringspolitiken ska kopplas samman, då långsiktighet, förutsägbarhet och omställningstid är viktiga i sammanhanget. Det nämns också att Sverige ska verka för begränsningar av utsläppen även för sektorer som är beroende av att konkurrera på en internationell marknad men att detta förutsätter internationellt samarbete. Det sägs också att resultatet av angivna åtgärder är beroende av den ekonomiska utvecklingen och av drivmedelspriserna. Samordnade ekonomiska styrmedel kan vara en del av ett västeuropeiskt samarbete. Då bör Sverige verka för att prissättningen av el avspeglar de verkliga kostnaderna, inklusive miljöpåverkan (Miljödepartementet 1990).

I propositionen från 2001 lyfts åtgärder inom det ekonomiska diskursiva fältet som handlar om att Sverige på den internationella nivån ska verka för att åtgärder vidareutvecklas inom EU på ett kostnadseffektivt sätt. Tillämpningen av flexibla mekanismer såsom gemensamt genomförande och mekanismen för ren utveckling ska utvecklas liksom handel med utsläppsrätter inom Kyotoprotokollet och EU. Det tas också upp att det är viktigt att USA deltar i internationella klimatförhandlingarna eftersom det annars kan ge konkurrensfördelar till USA och att USA behövs för att bidra till finansieringen för att underlätta utvecklingsländernas klimatarbete. På det nationella planet lyfts åtgärder i propositionen från 2001 inom det ekonomiska diskursiva fältet såsom ekonomiska styrmedel i form av koldioxidskatt, avfallsskatt, energiskatt, vägtrafikbeskattning, skattestrategi för alternativa drivmedel och förmånsbeskattning för miljöanpassade bilar. Dialog mellan stat och näringsliv tas upp som ett komplement till lagstiftning och ekonomiska styrmedel. Detta kan ske genom miljööverenskommelser, exempelvis i form av frivilliga projekt, mellan staten och näringslivet istället för rättsliga regleringar. Lokala klimatinvesteringsprogram ska få nytt stöd och ska tas fram i samverkan med det lokala näringslivet och andra aktörer i kommuner och kostnadseffektiviteten i programmet ska utgöra en viktig bedömningsgrund. Det framkommer också i propositionen att det är viktigt att skapa förutsättningar för att svenska företag och produkter ska ligga i framkant när klimateffektiv teknik och klimateffektiva tjänster efterfrågas. Det framhävs också att Sveriges utsläppsmål kan komma att omprövas och att det är viktigt att hänsyn då ska tas till konsekvenser för svensk ekonomi och dess konkurrenskraft (Miljödepartementet 2001).

En stor del av problemlösningarna i propositionen från 2008 återfinns inom det ekonomiska diskursiva fältet. Generella ekonomiska styrmedel såsom koldioxidskatt, internationell utsläppshandel och elcertifikat sägs vara grundläggande för den långsiktiga energipolitiken. Dessa

bör utvecklas och endast begränsas med beaktande av risken för koldioxidläkage och svenskt näringslivs konkurrenskraft. Elnäten bör möjliggöra samhällsekonomiskt effektiva investeringar i ny elproduktion och Sverige ska föra en marknadsbaserad och solidarisk internationell energipolitik samt verka för fortsatt integrering av den europeiska marknaden. Inom ramen för det nationella målet sägs det att Sverige kommer genomföra utsläppsminskande åtgärder i andra länder, såsom gröna investeringar i utvecklingsländer eller insatser i andra EU-länder. Två tredjedelar av utsläppsminskningarna ska ske i Sverige och en tredjedel ska ske i form av investeringar i annat EU-land och genom flexibla mekanismer såsom Kyotoprotokollets Clean Development Mechanism. Möjligheterna för samarbetsprojekt där andra länder finansierar investeringar i förnybar elproduktion ska utvecklas. Klimatfrågan måste mötas med internationella överenskommelser och åtaganden och med kostnadseffektiva gemensamma styrmedel och effektiv handel (Miljödepartementet 2008).

4.3.3 Problemlösningar inom det ekonomiska och tekniska fältet

Flertalet problemlösningar återfinns också inom både det ekonomiska och det tekniska diskursiva fältet för propositionen från 2001 och 2008. Det lyfts i propositionen från 2001 att teknik- och kapacitetsöverföring ska ske till utvecklingsländerna för att de ska investera i hållbara lösningar. Teknologisamarbete och kapacitetsutbyggnad förespråkas för anpassning till klimatförändringar i utvecklingsländer (Miljödepartementet 2001). I propositionen från 2008 skrivs bland annat att ekonomiska styrmedel ska kompletteras med teknikutveckling. Politiken kring forskning, utveckling och demonstration i propositionen hamnar också inom det tekniska och ekonomiska diskursiva fälten då tidigare investeringsbidrag för befintlig teknik har avvecklats och ersatts av insatser för utveckling av ny energiteknik. Det uttrycks att fokus är, förutom att uppnå klimatmålen, att Sverige ska ha en internationell styrkeposition som har förutsättningar för export. Vikten av teknikutveckling med goda exportmöjligheter och stärkt konkurrenskraft för svenska företag som följd belyses vid flera tillfällen. Även utsläppsminskningar i andra länder ska göras genom tekniköverföring och investeringar i grön teknologi (Miljödepartementet 2008).

4.3.4 Problemlösningar inom fältet för vardagsförståelse

Problemlösningarna som återfinns inom det diskursiva fältet för vardagsförståelse handlar om hur propositionerna beskriver lösningar som är tänkta att påverka hur människor i vardagen kan bidra till att lösa klimatproblematiken. Det diskursiva fältet om vardagsförståelse framkommer i propositionen från 1990 då det uttrycks att förändrade kunskaper och attityder i vardagslivet som

innebär nya konsumtionsmönster och en omläggning av livsstilen behövs. Det ska exempelvis göras genom att miljöfrågorna får en starkare ställning i utbildningssystemet. Det sägs även att det bör ske en förbättrad kunskapsuppbyggnad om klimatfrågan i Sverige, ökat sektorsansvar i form av det personliga ansvaret samt företagens, kommunernas, myndigheters ansvar. Miljön ska genomsyra beslut och planering i större utsträckning (Miljödepartementet 1990).

I propositionen från 2001 lyfts inte åtgärder som handlar om vardagsförståelse i någon större omfattning. Ett avsnitt handlar om att en informationssatsning ska genomföras i bred samverkan med myndigheter, kommuner, utbildningsinstitutioner, näringsliv och frivilligorganisationer (Miljödepartementet 2001).

Det diskursiva fältet om vardagsförståelse återfinns i skrivningar i propositionen från 2008 om att ekonomiska styrmedel och teknikutveckling ska kompletteras med information för att bryta institutionella hinder mot förnyelse. Det sägs också i propositionen att insatserna ska utvecklas i ett nära samarbete med hela samhället såsom konsumenter, miljöorganisationer, forskare och företag. Det framhålls vidare att klimatfrågan kräver människors delaktighet och engagemang och därför är information till allmänheten om klimatfrågan viktig. Konsumenter ska ges möjlighet att göra aktiva val och frivillig märkning gällande produkters miljöprestanda bör därför uppmuntras (Miljödepartementet 2008).

4.4 Legitimerande argument och nyckelbegrepp

De legitimerande argumenten och nyckelbegreppen i propositionerna återfinns främst inom det etiska, det ekonomiska och det tekniska fältet. De legitimerande argumenten och nyckelbegreppen påvisas här i form av skrivningar som innehåller termer och argument som är återkommande i texterna och som används för att förklara varför den valda svenska klimatpolitiken utformas på detta sätt. Det handlar då om etiska argument och begrepp om varför och hur klimatpolitiken ska ta hänsyn till Sveriges ansvar gentemot fattigare länder och om ekonomiska argument till varför klimatpolitiken utformas efter en viss ekonomisk logik med nyckelbegrepp som stärker detta. Inom den diskursiva indikatorn för legitimerande argument och nyckelbegrepp återfinns även flera av de diskursiva fälten i vissa skrivningar, vilket här exemplifieras genom att det etiska, det ekonomiska och det tekniska fältet kopplas samman.

4.4.1 Legitimerande argument och nyckelbegrepp inom det etiska fältet

Det etiska diskursiva fältet kan ses i propositionen från 1990 då den tar upp principen om att förorenaren ska betala och att det ska gälla företag, myndigheter och individer. Även försiktighetsprincipen används för att rättfärdiga att ett aktivt arbete mot klimatförändringar bör ske redan nu. Det skrivs även att tillämpningen av försiktighetsprincipen ska utvecklas internationellt då fattiga länder ska stödjas i sin utveckling genom resursöverföring för att lyfta sig ur fattigdom utan miljöförstöring. Detta ska göra att Sverige kan vara pådrivande i det internationella arbetet där fattiga länders utveckling är en viktig del (Miljödepartementet 1990).

4.4.2 Legitimerande argument och nyckelbegrepp inom det ekonomiska fältet

Det ekonomiska diskursiva fältet framkommer i propositionen från 1990 där miljöpolitiken beskrivs i termer av att vårda samhällets tillgångar på ett sätt som säkerställer tillväxtmöjligheterna på sikt. Där tas upp att målet om att förena tillväxt med god livsmiljö har ifrågasatts men att erfarenhet visar att miljöförbättringar har skett genom de resurser som den ekonomiska tillväxten har skapat (Miljödepartementet 1990).

I propositionen från 2001 framhålls vid flera tillfällen vikten av att målen ska uppnås på ett kostnadseffektivt sätt. Politiken ska bidra till att skapa goda förutsättningar för teknikutveckling för att förena en minskning av utsläppen med ett ökat välstånd, hög sysselsättning och god konkurrenskraft för svenska företag. Det framhävs att det är viktigt med klara och stabila mål för tekniska innovationer och investeringar som genererar tillväxt och sysselsättning, vilket kan förmodas vara långsiktigt samhällsekonomiskt lönsamt för Sverige (Miljödepartementet 2001).

Även i propositionen från 2008 är begrepp som konkurrenskraft och försörjningstrygghet och kostnadseffektivitet återkommande. Det handlar om att ge svensk forskning och företagande en ledande roll i den globala omställningen, att Sverige ska ha en trygg energiförsörjning med långsiktiga spelregler och stabila villkor för aktörer på energiområdet. Den svenska energipolitiken ska, liksom energisamarbetet inom EU, bygga på de tre grundpelarna: ekologisk hållbarhet, konkurrenskraft och försörjningstrygghet. Vidare ska klimatutmaningen användas som ekonomisk hävstång för Sverige. Sverige ska ta fram de lösningar som resten av världen efterfrågar. Utveckling och skaparanda ska förenas med miljöhänsyn vilket enligt propositionen bör resultera i en fortsatt god livskvalitet för människor samtidigt som klimatförändringarna begränsas. Sverige kan genom att ligga i framkant bidra till teknikutveckling och teknikspridning som ger miljölösningar för vår

omvärld och till spridning av ekonomiska styrmedel som underbygger klimatsmart produktion och konsumtion (Miljödepartementet 2008).

4.4.3 Legitimerande argument och nyckelbegrepp inom det ekonomiska, tekniska och etiska fältet

I propositionen från 2008 finns exempel på hur det ekonomiska, tekniska och etiska fältet slås ihop såsom i skrivningar om att Sveriges ansvar inte ska begränsas till det nationella territoriet och att det är viktigt med gröna investeringar i utvecklingsländer genom flexibla mekanismer eller liknande instrument. Sverige måste ta ansvar för att sprida ny miljöteknik, ekonomiska styrmedel och möjliggöra tekniksprång i hela världen. Industrieländerna ska ta täten i arbetet med att hejda klimatförändringarna genom att visa att det är möjligt att förena ekonomisk tillväxt med minskade utsläpp. En offensiv klimatpolitik i Sverige kan stimulera en teknisk utveckling som genom tekniköverföring får globalt genomslag (Miljödepartementet 2008).

4.5 Kunskapsbas

I alla propositionerna återfinns kunskapsbasen i det vetenskapliga diskursiva fältet. Skrivningarna om kunskapsbasen tydliggör vilka källor och vilken kunskap som har använts och som propositionerna grundar sig på.

4.5.1 Kunskapsbas inom det vetenskapliga fältet

I propositionen från 1990 beskrivs växthuseffekten, mänsklig påverkan och rekommenderade utsläppsnivåer med grund i utlåtanden från IPCC och Jordbruksutskottet. Kostnader och effekter av olika åtgärder ska undersökas ytterligare och regeringen har för avsikt att ge Naturvårdsverket i uppdrag att redovisa en fördjupad analys av klimatfrågan som underlag för svensk politik på området. Gällande Sveriges utsläpp har mätningar av koldioxidutsläpp gjorts för åren 1988 och 1989 av Statistiska centralbyrån (Miljödepartementet 1990).

Propositionen från 2001 berättar om IPCC:s medelsscenario för utsläpp och IPCC:s beräkningar om att koldioxiden per capita behöver minska. Det är alltså främst IPCC som utgör den vetenskapliga basen men även bilder från andra källor används såsom NASA, SCB, Klimatkonventionen och IEA används. Två grundscenarier om utsläppstrender har dessutom tagits fram i propositionen från 2001 av Statens energimyndighet och Konjunkturinstitutet. Dessa har gjorts på olika sätt och med olika antaganden. De kan enligt propositionen ses som komplement till varandra. Utsläppsmålen för

Sverige har enligt propositionen sin utgångspunkt i Kyotoprotokollets och IPCC:s definitioner samt Sveriges utsläppsprognos i den tredje nationalrapporten till klimatkonventionen (Miljödepartementet 2001).

Propositionen från 2008 grundar sig på klimatberedningens arbete. Klimatberedningen består enligt propositionen av Sveriges främsta experter på klimatområdet. Det Vetenskapliga rådet, som är tillsatt av regeringen och behandlar kunskap om klimatfrågan, ger rekommendationer om mål och en bild av möjliga åtgärder, kostnader och styrmedel för att nå målen och därmed ett övergripande underlag för politiska ställningstaganden. EU:s tvågradersmål utgör utgångspunkten för propositionens klimatmål. Det framhålls att Vetenskapliga rådet för klimatfrågor, anser att EU:s tvågradersmål är en rimlig utgångspunkt för utsläppsminskande åtgärder. Även Naturvårdsverket och Energimyndigheten föreslår att tvågradersmålet ska vara utgångspunkten för klimatpolitiken. I propositionen från 2008 beskrivs att Vetenskapliga rådet har utgångspunkten för sina utsläppsscenarier i bedömningar från Sternrapporten, som i sin tur använder sig av underlag från bland annat IEA. Vetenskapliga rådets slutsatser sägs även baseras på IPCC:s samlade underlag från deras senaste rapport, men också annat underlag som bedömts som relevant. De har även lyft fram resultat som är relevant för Sverige nationellt och för Sverige som aktör i EU och globalt. Rådet visar på orsakssamband och dess konsekvenser samt ger rekommendationer om mål och möjliga åtgärder och styrmedel samt kostnader för att nå målen (Miljödepartementet 2008).

5. Summering, diskussion och slutsatser

Här presenteras först en summering och diskussion av resultatet i analysen med ambitionen att besvara frågeställningarna om hur svensk klimatpolicy har förändrats över tid. Därefter dras slutsatser av resultatet utifrån tidigare forskning om klimatpolitiska diskurser.

5.1 Summering och diskussion av resultatet

I resultatet beskrevs propositionernas innehåll genom exempel på skrivningar för de olika diskursiva indikatorerna och diskursiva fälten. Här summeras de likheter och skillnader som kan tydas i propositionerna och som kan beskriva förändringar som skett eller som inte har skett i den svenska klimatpolicyn.

5.1.1 Problemdefinitioner

Problemdefinitionerna återfinns främst inom det vetenskapliga diskursiva fältet i alla propositionerna och då handlar det om beskrivningar av klimatförändringarnas konsekvenser. Alla propositionerna beskriver de globala konsekvenserna i övergripande ordalag. Det märks dock en tydlig förändring mellan propositionerna i detaljrikedom och omfattning av problembeskrivningarna i form av vetenskapligt underlag. Det går också att se en förskjutning i hur den tidigaste propositionen definierar problemen i form av mänsklig och miljömässig fara medan de senare i högre grad belyser de ekonomiska konsekvenserna. Propositionen från 2008 tar till skillnad från de andra upp vilka effekter klimatförändringarna kan komma att få på just Europa och Sverige medan de tidigare har ett större fokus på globala konsekvenser och effekter i andra delar av världen.

5.1.2 Kontextuella inramning av problemet

Den kontextuella inramningen av problemet återfinns i både det politiska/juridiska fältet och det etiska fältet i alla propositioner. Skrivningarna inom dessa fält är till för att beskriva förutsättningarna för den svenska klimatpolitiken. Propositionerna vill sätta in problematiken och Sveriges roll i en internationell kontext och i en etisk kontext. Skillnaderna i den kontextuella inramningen i propositionerna är att det etiska fältet får större utrymme i propositionen från 1990 och att den politiska/juridiska fältet får mer utrymme än det etiska i de senare propositionerna.

Skrivningarna inom det juridiska/politiska fältet är relativt likartade. Alla propositioner framhäver klimatfrågan som en global fråga som kräver globala lösningar genom internationella samarbeten.

Det går dock att urskilja en viss ansvarsförskjutning. Propositionen från 1990 tydliggör Sveriges roll som viktig och att Sverige ska ha en pådrivande roll i det internationella klimatarbetet. I de senare propositionerna påtalas att Sverige ska ha en kraftfull och framsynt klimatpolitik men där handlar det mer om att Sverige redan tar sitt ansvar och har låga utsläpp samt att ansvaret måste gå bortom det nationella territoriet och hamna i det internationella samarbetet.

Skrivningarna inom det etiska diskursiva fältet framhåller alla de rika ländernas historiska ansvar och vikten av en rättvis fördelning. De senare propositionerna tar dock på ett mer detaljerat sätt upp utsläppsberäkningar och lyfter ambitionen om att länders genomsnittliga utsläpp per person bör närma sig en gemensam nivå. Den senaste propositionen lyfter också vikten av att industriländer gör insatser för kunskap och kapacitetsutveckling i utvecklingsländerna och att klimatfrågan integreras i arbetet för fattigdomsbekämpning. Det går att urskilja ett större fokus på andra länders utsläpp i de senare propositionerna. I propositionen från 2001 lyfts USA:s höga utsläpp som ett problem och i propositionen från 2008 lyfts Kina och Indiens utsläpp som stora problem.

5.1.3 Problemlösningar

Problemlösningarna i propositionerna återfinns inom det politiska/juridiska fältet och i det ekonomiska, samt till viss del i fältet för vardagsförståelse. Problemlösningar inom det tekniska fältet återfinns dock främst i propositionerna från 2001 och 2008, där de flätas samman med det ekonomiska fältet.

En större del av problemlösningarna i propositionen från 1990 återfinns inom det politiska/juridiska fältet då det som i den propositionen hamnar inom det ekonomiska fältet mer handlar om de ekonomiska förutsättningar som en omställning anses vara beroende av. I de senare propositionerna återfinns problemlösningarna i högre grad inom det ekonomiska fältet och handlar då mer om marknadsekonomiska metoder för att lösa klimatproblematiken. Det ekonomiska fältet sammanfaller också i dessa propositioner ofta med det tekniska fältet, vilket inte förekommer på samma sätt i den första propositionen.

I alla propositionerna handlar problemlösningarna inom det politiska/juridiska fältet delvis om hur den internationella arenan är en viktig del i problemlösningarna. Detta framställs på olika sätt i de olika propositionerna. I propositionen från 1990 tas fördelarna med en västeuropeisk strategi och gemensamma mål inom EG-EFTA upp. Propositionerna från 2001 och 2008 förhåller sig till

klimatekonventionen, Kyotoprotokollet och EU men medan propositionen från 2001 belyser vikten av att integrera dessa i svensk klimatpolitik har EU:s klimatpolitik blivit en integrerad del av Sveriges klimatpolitik i propositionen från 2008. Även här går det att urskilja en förändring från tanken om att Sverige ska vara pådrivande internationellt till att främst Sverige ska vara en utförare av de internationella åtagandena.

Problemlösningarna för den nationella arenan inom den politiska/juridiska fältet innefattar reformer, regleringar, lagstiftning, stöd och satsningar. En förändring som kan skönjas mellan den tidigaste och den senaste propositionen är att den tidigaste i större utsträckning tar upp regleringar och lagstiftning medan den senaste har ett större fokus på att staten ska understödja omställningsarbetet som till stor del görs av andra samhällsaktörer. Exempelvis påtalas åtgärder inom det politiska/juridiska fältet i propositionen från 2008 mer i form av vad som ska uppnås och inte i lika hög utsträckning att, eller hur, regleringar och lagstiftning ska se till att målsättningar uppnås.

Gällande problemlösningarna inom det ekonomiska fältet är ekonomiska styrmedel i form av exempelvis koldioxidskatt något som förespråkas i alla propositionerna. Den tidigaste propositionen problematiserar dock den ekonomiska tillväxten och där sägs att en långsiktig balans mellan ekonomiskt tillväxt och miljö ska säkras. Sparande och återhållsamhet inom offentlig och privat konsumtion tas också upp i propositionen från 1990. Där nämns även att prissättning av exempelvis el ska avspegla de verkliga kostnaderna. Detta är delar som inte nämns i de senare propositionerna. I propositionen från 2008 framhålls snarare att tillväxt skapar resurser för hållbar utveckling och vikten av kostnadseffektiva åtgärder.

Kopplingen mellan miljö och näringspolitiken tas upp i propositionen från 1990 men det går att tyda en förändring i hur vikten av svenska företags konkurrenskraft betonas i de senare propositionerna. Näringspolitiken behöver, enligt propositionen från 1990 långsiktighet, förutsägbarhet och omställningstid men det sägs också att utsläppen även ska begränsas för sektorer som är beroende av att konkurrera på en internationell marknad, vilket dock förutsätter internationellt samarbete. Förhållandet mellan stat och näringsliv handlar i propositionen från 2001 mer om dialog, frivilliga överenskommelser och klimatinvesteringar. Där belyses också vikten av att svenska företag och produkter ligger i framkant och är konkurrenskraftiga samt att hänsyn ska tas till konsekvenser för svensk ekonomi och dess konkurrenskraft i förhållande till Sveriges utsläppsmål.

I de senare propositionerna betonas även mer ambitionen att Sverige ska vara en del i att minska utsläppen i andra länder, främst genom Kyotoprotokollets flexibla mekanismer och med grund i principen om kostnadseffektivitet. Detta blir tydligast i propositionen från 2008 där det exempelvis sägs att en tredjedel av Sveriges utsläppsminskningar ska ske i form av investeringar och flexibla mekanismer i andra länder. Där prioriteras inte heller nationella klimatinvesteringar i lika hög grad utan satsningar ska istället läggas på att utveckla den svenska energitekniken för att på så sätt skapa exportmöjligheter.

Det tekniska diskursiva fältet vävs ihop med det ekonomiska i propositionerna från 2001 och 2008. Tydligast blir detta i propositionen från 2008 då det uttrycks att fokus är att uppnå klimatmålen men även att Sverige ska ha en internationell styrkeposition med förutsättningar för export genom teknikutveckling samt tekniköverföring och investeringar i grön teknologi i andra länder.

Gällande det diskursiva fältet om vardagsförståelse inom indikatorn för problemlösningar tar propositionen från 1990 upp frågor om förändrade kunskaper och attityder i vardagslivet och att nya konsumtionsmönster och en omläggning av livsstilen behövs. Propositionen från 2001 är inte lika långtgående och explicit utan tar upp att en bred informationssatsning ska genomföras. Även i propositionen från 2008 nämns att information behövs för att bryta institutionella hinder och för att få människor delaktiga och engagerade i klimatfrågan. Formuleringarna är dock svagare än i propositionen från 1990 och handlar mer om att aktiva val ska möjliggöras och uppmuntras än att kunskaper och attityder behöver förändras.

5.1.4 Legitimerande argument och nyckelbegrepp

Gällande de legitimerande argumenten och nyckelbegreppen återfinns dessa inom det etiska fältet främst i propositionen från 1990. Den propositionen legitimerar alltså klimatpolitiken till stor del med etiska argument som att förorenaren ska betala och att försiktighetsprincipen ska användas. De etiska argumenten tas till viss del upp i de andra propositionerna också men då sammanvävt med det ekonomiska och tekniska fältet.

Alla propositioner har legitimerande argument och nyckelbegrepp som hamnar inom det ekonomiska fältet även om omfattningen och innehållet i de skrivningarna skiljer sig åt, främst mellan den tidigaste propositionen och de senare. I propositionen från 1990 handlar de

legitimerande argumenten inom det ekonomiska diskursiva fältet om att vårda samhällets tillgångar, säkerställa tillväxtmöjligheter på sikt och att den ekonomiska tillväxtens resurser kan användas till miljöförbättringar. De legitimerande argumenten och nyckelbegreppen återfinns inte inom det tekniska fältet för propositionen från 1990. I propositionerna från 2001 och 2008 återfinns de legitimerande argumenten och nyckelbegreppen till stor del inom det ekonomiska och tekniska diskursiva fälten. I propositionerna från 2001 och 2008 är det dock inom det ekonomiska fältet som de legitimerande argumenten och nyckelbegreppen främst återfinns och där framkommer en argumentation som är det motsatta från propositionen från 1990. Istället för att tillväxten ska användas till miljöförbättringar ska kostnadseffektivitet och teknikutveckling, enligt propositionen från 2008, göra att utsläppsminskningar förenas med ökat välstånd, hög sysselsättning och god konkurrenskraft för svenska företag, och alltså är samhällsekonomiskt lönsamt för Sverige. Detta tydliggörs också i propositionen från 2008 där det beskrivs att klimatutmaningen ska användas som ekonomisk hävstång för Sverige.

5.1.5 Kunskapsbasen

I många delar används samma typ av kunskapsbas i de olika propositionerna. Den förändring som kan urskiljas är att kunskapsbasen blir större både på global och nationell nivå. I den tidigare propositionen är ett större fokus på växthuseffektens problematik och i de senare förekommer utsläppsscenarier och utsläppsprognoser i större utsträckning.

5.2. Diskussion och slutsatser

Med utgångspunkt i de fyra diskurser som Anshelm (2012) menar att den svenska klimatpolitiken är strukturerad utifrån blir det tydligt att den industriella fatalismens diskurs har en dominerande roll i de tre propositioner som här har analyserats. Särskilt propositionerna från 2001 och 2008 beskriver åtgärder i form av mer teknikutveckling, starkare marknadsorientering, oförminskad konsumtion, internationella avtal och förbättrad information. Detta med grund i naturvetenskapliga uppskattningar av risker och gränsvärden. Samhällets grundläggande ekonomiska och tekniska strukturer ifrågasätts inte.

Den ekologiska omprövningens diskurs som Anshelm beskriver som en motdiskurs till den industriella fatalismens diskurs har något större genomslag i propositionen från 1990. Det gäller skrivningar där ord som omställningsprocess används och att produktion och konsumtion ska ställas

om för att säkra en långsiktig balans mellan ekonomisk tillväxt och miljö. Politiska åtgärder betonas på ett tydligare sätt än åtgärder i form av marknadsmekanismer och teknikutveckling. Förhållandet till andra länder skiljer sig delvis också i denna proposition då det uttrycks att Sverige ska ha en pådrivande roll i det internationella arbetet och att försiktighetsprincipen ska utvecklas internationellt då fattiga länder ska stödjas i sin utveckling genom resursöverföring för att lyfta sig ur fattigdom utan miljöförstöring.

Därmed går det att se en trend i att den svenska klimatpolicyns diskurs har förändrats med tiden. Delar av den ekologiska omprövningens diskurs ligger kvar men den industriella fatalismens diskurs tar över allt mer. Exempelvis hänvisas det fortfarande i de senare propositionerna till att den rika världen har ett ansvar gentemot fattigare länder och att den svenska klimatpolitiken måste utgå från ett globalt rättviseperspektiv. Dock hamnar dessa argument allt mer inom det ekonomiska fältet istället för inom det etiska i och med att användandet av flexibla mekanismer betonas mer än resursöverföring och åtgärder på hemmaplan samt att dessa flexibla mekanismer rättfärdigas med argument om kostnadseffektivitet, exportmöjligheter och lönsamhet för Sverige istället för att åtgärder rättfärdigas med argument om rättvisa och försiktighet. Ett annat exempel är att Sveriges roll i alla propositioner framhävs som viktig men att det i den tidigaste propositionen handlar om att Sverige ska vara ett föredöme och att Sverige ska gå före genom politisk handling för att på så sätt få med sig andra länder medan det i de senare propositionerna handlar om att Sverige är ett föredöme genom att redan ha låga växthusgasutsläpp och uppfylla de krav som ställts i internationella avtal. Ytterligare ett exempel på diskursförskjutningen är hur de olika propositionerna förhåller sig till kärnkraften då propositionen från 1990 utgår från att kärnkraften inte ska vara en del av den svenska energiproduktionen i framtiden medan propositionen från 2008 tydligt uttrycker att avvecklingslagen ska avskaffas och att kärnkraften tillsammans med förnybar energi ska stå för elproduktionen.

De två diskurserna som Anshelm beskriver som marginaliserade, systemkritikens diskurs och klimatskepticismens diskurs, är även marginaliserade i propositionerna. Det kan tyckas falla sig naturligt eftersom den systemkritiska diskursen i sig är en kritik mot rådande politik och det ekonomiska system som den rådande politiken har skapats inom. Likaså framkommer inte den klimatskeptiska diskursen i propositionerna eftersom propositionerna tar sin utgångspunkt i den forskning om klimatförändringar som den klimatskeptiska diskursen motsätter sig.

5.3 Avslutande anmärkningar för vidare forskning

Denna studie beskriver hur artikuleringen av den svenska klimatpolicyn har förändrats över den tid som klimatfrågan har varit en verklighet i den svenska politiken. Resultatet av studien visar att det har skett en diskursiv förändring i svensk klimatpolicy från formuleringar med mer inslag av den ekologiska omprövningens diskurs till en klimatpolicy där den industriella fatalismens diskurs dominerar. Den dominerade ställning som den industriella fatalismens diskurs har innebär att alternativa angreppssätt till klimatpolitiken utesluts. När internationella förhandlingar inte lyckas få till stånd bindande globala avtal om utsläppsmål och utsläppen globalt sett fortsätter att öka kan det finnas anledning att ställa sig frågan om den dominerande klimatpolitiska diskursen räcker till för att hantera problematiken eller om den bör ifrågasättas och förändras eller ersättas med en annan diskurs som innehåller förslag till lösningar som i nuläget är marginaliserade. Ytterligare studier om varför klimatpolitiken har konstruerat på detta sätt, vilka mekanismer som ligger bakom samt vad den rådande konstruktionen av klimatpolitiken får för konsekvenser kan behövas för att komma fram till om en ny förändring av den klimatpolitiska diskursen behövs, vad en sådan förändring borde innehålla och vad som skulle krävas för en sådan förändring skulle kunna ske.

6. Litteraturlista

Anshelm, J. (2012). *Kampen om klimatet: Miljöpolitiska strider i Sverige 2006-2009*. Malmö: Pärspktiv Förlag.

Bern, L. & Thauersköld, M. (2009). *Chill-out: Sanningen om klimatbubblan*. Stockholm: Kalla Kulor Förlag.

Bryman, A. (2004). *Social Research Methods*. New York: Oxford University Press.

Burr, V. (2004). Constructivism. I Lewis-Beck, M., S., Bryman, A. & Liao, T., F. (red.). *Encyclopedia of Social Science Research Methods*. SAGE Publications Inc. ss. 186-187.

Christoff, P. (2013). Climate Discourse Complexes, National Climate Regimes and Australian Climate Policy. *Australian Journal of Politics and History*, 59(3). ss. 349-367.

European commission (2014). The 2020 climate and energy package. http://ec.europa.eu/clima/policies/package/index_en.htm (Hämtad 2014-04-14).

EU-upplysningen (2014). Klimatmål för att stoppa global uppvärmning. <http://www.eu-upplysningen.se/Om-EU/Vad-EU-gor/Miljopolitik-i-EU/Klimatmal-for-att-stoppa-global-uppvarmning/> (Hämtad 2014-04-15).

Friberg, L. (2008). Conflict and Consensus: The Swedish Model of Climate Politics. I Compston, H. & Bailey, I. (red.). *Turning down the heat: The Politics of Climate Policy in Affluent Democracies*. New York: Palgrave Macmillan. ss. 164-182.

Hajer, M. & Versteeg, W. (2005). A decade of discourse analysis of environmental politics. *Journal of Environmental Policy & Planning*, 7(3), ss. 175-184.

IPCC (2014). Climate Change 2014: Impacts, Adaptation, and Vulnerability: Summary for Policymakers. IPCC, Working Group II, Fifth Assessment Report.

Laclau, E. & Mouffe, C. (1985). *Hegemony and Socialist Strategy*. London: Verso.

Lynas, M. (2007). *Sex grader: vår framtid på en varmare jord*. Stockholm: Ordfront.

Miljödepartementet (1990). *En god livsmiljö* (Regeringens proposition 1990/91:90). Stockholm: Regeringskansliet.

Miljödepartementet (2001). *Sveriges klimatstrategi* (Regeringens proposition 2001/02:55). Stockholm: Regeringskansliet.

Miljödepartementet (2008). *En sammanhållen klimat- och energipolitik - Klimat* (Regeringens proposition 2008/09:162). Stockholm: Regeringskansliet.

Monbiots, G. (2006). *Heat: How to stop the planet burning*. London: Penguin books.

Naturvårdsverket (2014 a). Styrmedel i den svenska klimatstrategin. <http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Klimat/Klimatpolitik/Styrmedel-i-klimatstrategin/> (Hämtad 2014-04-08).

Naturvårdsverket (2014 b). Sveriges klimatpolitik. <http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Klimat/Klimatpolitik/> (Hämtad 2014-04-08).

Naturvårdsverket (2014 c). Miljömålssystemets historia. <http://www.miljomal.se/sv/Miljomalen/Miljomalssystemets-historia/> (Hämtad 2014-04-15).

Naturvårdsverket (2014 d). Nationella utsläpp av växthusgaser 1990–2012. <http://www.naturvardsverket.se/Sa-mar-miljon/Statistik-A-O/Vaxthusgaser--nationella-utslapp/> (Hämtad 2014-06-06).

Pettenger, M. E. (2007). Introduction: Power, Knowledge and the Social Construction of Climate Change. I Pettenger, M. E. (red.) *The Social Construction of Climate Change: Power, Knowledge, Norms, Discourses*. Hampshire: Ashgate Publishing, Ltd. ss. 1-22.

Regeringskansliet (2014). Klimat. <http://www.regeringen.se/sb/d/3188> (Hämtad 2014-04-08).

Reisigl, M. (2008). Analyzing Political Rhetoric. I Wodak, R. & Krzyzanowski, M. (red.) *Qualitative Discourse Analysis in the Social Sciences*. New York: Palgrave Macmillan. ss. 96-119.

Tellmann, S. M. (2012). The constrained influence of discourses: the case of Norwegian climate policy. *Environmental Politics*, 21(5), ss. 734-752.

Uggla, Y. & Elander, I. (red.) (2009). *Global uppvärmning och lokal politik*. Stockholm: Santérus Academic Press.

UNFCCC (2014 a). Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). <http://unfccc.int/bodies/body/6444.php> (Hämtad 2014-04-14).

UNFCCC (2014 b). First steps to a safer future: Introducing The United Nations Framework Convention on Climate Change. https://unfccc.int/essential_background/convention/items/6036.php (Hämtad 2014-04-14).

UNFCCC (2014 c). Kyoto Protocol. http://unfccc.int/kyoto_protocol/items/2830.php (Hämtad 2014-04-14).

Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur AB.